

H. Varga Gyula

Szakmai tanácskozás a kommunikációs készség fejlesztéséről

Bevezetés

2014. május 3-án immár hetedik alkalommal gyűltek össze Egerben a kommunikációs kultúra fejlesztésén munkálkodó tanárok, szakemberek. A *Tudatosság a kommunikációban* című szakmai tanácskozássorozat 2008-ban indult, azóta ad helyet az Eszterházy Károly Főiskola az eseménynek. A rendezők – A Kommunikációs Nevelésért Egyesület, a Miskolci Akadémiai Bizottság kommunikációtudományi munkabizottsága és az EKF Alkalmazott Kommunikációtudományi Kutatócsoportja – erre az alkalomra jelentették meg a tavalyi konferencia anyagát, sorrendben a 6. Tudatosság-füzetet.

1. kép

A Tudatosság-füzetek eddig megjelent számai

Az idei tanácskozás középpontjában a kommunikációs készségfejlesztés eszköztára, módszerei és gyakorlatai álltak. Mint azt előadásában Balázs László találóan megfogalmazta, az elmúlt évek során a kommunikáció oktatását a kutatók és az oktatók több irányból közelítették meg: „Találkozhatunk olyan munkákkal, amelyek a drámapedagógia felől indulnak, mások a tevékenység-központú pedagógiákból kiindulva, megint mások a kompetenciafejlesztés modelljét alapul véve, vagy éppen a személyiség fejlődését szem előtt tartva igyekeztek a kommunikáció oktatásának elméleti és/vagy módszertani alapjait körvonalazni. Minden egyes megközelítés tovább gazdagította azt a szakirodalmi bázist, mely további támpontokkal szolgálhat a kommunikáció oktatói számára. Emellett az eltérő megközelítések sokasága azt is jól szemlélteti, hogy egy olyan terület oktatás-módszertani és elméleti körbehatárolásáról van szó, amely – bátran állítható – egyetlen tudományterület számára sem lehet közömbös, különös tekintettel a társadalomtudományokra, bölcsészetre.”

A kommunikációoktatás tágabb kontextusai

A plenáris ülést Szőke-Milinte Enikő előadása nyitotta *A pedagógiai kommunikációs képességek fejlesztése* címmel. Ebben egy olyan kutatásról számolt be, amelyben a gyakorló pedagógusok pedagógiai kommunikációs képességét vizsgálta egy felmérés segítségével. A kutatás eredményei rámutattak arra, hogy az elméleti és gyakorlati tanulmányoknak együttesen van meghatározó szerepük a kommunikációs szemléletformálásban, és a gyakorló pedagógusoknak a problémahelyzetben jellemző kommunikációs viselkedését fejleszteni szükséges. Ezután Raátz Judit *A kommunikációs kompetencia fejlesztésének gyakorlattípusai* című előadásában röviden áttekintette és tisztázta a kommunikációs kompetencia fogalmát, ennek többféle megközelítését. E terület fejlesztendő részeit bemutatva összefoglalta azokat az általános gyakorlattípusokat, amelyek mind a tanórai, mind a tanórán kívüli fejlesztésben használhatók. Egy-egy gyakorlattípust konkrét példával is kiegészített, illetve szemléletesebbé tett.

Antalné Szabó Ágnes *Az anyanyelvi kommunikáció fejlesztésének területei* című előadásának nyitó gondolata a tanulói és a tanári kommunikáció együttes fejlesztése volt. Egy kutatás során a tanórai szövegeket vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy a tanórák tanáribeszéd-központúak, így nem alkalmasak a tanulók kommunikációjának a fejlesztésére. Sürgető feladatnak tekintette a tanári kommunikáció mennyiségi csökkentését és minőségi fejlesztését.

2. kép
A plenáris ülés közönsége

Aczél Petra kissé provokatív című előadásában – *Kommunikációtudatosság és médiaműveltség: akinek nem inge, vegye magára!* – feltárta a kommunikációtanítás médiahasználatra, -értésre és tartalomalkotásra vonatkozó területeit. Kitért a kommunikációtudatosság szintjeire, készségeire és fejlesztési lehetőségeire. Tárgyalta a változó kommunikációs kultúra meghatározó jelenségeit, a figyelemfogyást és -megosztást, a nem lineáris olvasást és értelmezést, az átalakuló kapcsolattartást. A jövőre is utalva összefoglalta azokat a tartalmi-módszertani elemeket, amelyekkel a kommunikációtudatos médiahasználat, a multimédiaszövegértés és -létrehozás – kiemelt fejlesztési területként – az oktatás szerves részévé válhat.

A bevezetőben már idézett Balázs László a multidiszciplináris szemléletet tovább bővítve az érzelmi intelligencia szerepére kívánt rávilágítani a kommunikációs készségfejlesztésben. Előadásának legfontosabb gondolata annak a bemutatása volt, hogy milyen hatással bír az érzelmi intelligencia az oktatás-nevelés

folyamatában. Az előadó ismertetett egy olyan modellt is, amely kiindulópontot ad az érzelmi intelligencia fejlesztésén alapuló kommunikációs készségfejlesztéshez.

Előadásában Andok Mónika *Az önismeret és a közönségismeret szerepe és fejlesztése a nyilvános kommunikáció szituációiban* címmel a közönség megismerésének három, alapvető fontosságú dimenzióját emelte ki: a demográfiai, a pszichológiai és a kommunikációs szituáció elemzését. Emellett bemutatta azt az öt-hat gyakori, speciális hallgatói típust, amelyre különös figyelmet kell fordítani a nyilvános beszéd szituációiban. Az előadás végén kitért azokra a kommunikációelméleti iskolákra (bizonytalanságsökkenés, illetve az információmenedzsment elmélete), amelyek beépítése különösen hasznos a nyilvános beszéd esetében.

A kommunikációoktatás kapcsolódásai

A három szekcióülésen összesen 17 előadás hangzott el. Közülük elsőként Berzák Stefánia a fogyatékossgal élő személyek kommunikációs problémáiról beszélt. Szólt arról, hogyan lehet a kommunikációórán a gyermekekkel beszélgetni a fogyatékossgokról, a helyzetgyakorlatok segítségével átélni a fogyatékossgal élők helyzetét. A gyermekekben még nem alakultak ki olyan előítéletek, mint a felnőttekben, így könnyebben elfogadják a fogyatékos személyeket. A kommunikációórán pedig fontos feladat az attitűdformálás, a gyermekek életre való felkészítése. Az iskolában különféle mintákat vesznek át a diákok, és a tanároknak rendkívül fontos szerepük van ezek alakításában.

Érdekes témával érkezett a konferenciára Kiss Erika: *Kommunikáció az állatokkal* címmel tartott előadást. Szerinte manapság bizonyos állatok – elsősorban a kutyák – jószerevel családtaggá váltak, és a kutyák szerepének változásával a velük való kommunikáció is előtérbe került. Az ELTE kutatócsoportjának ilyen témájú tanulmányaira utalva úgy vélte, a kommunikációtanárok egyik feladata, hogy a gyermekekben olyan attitűdöt alakítsanak ki, amely segítheti őket a kutyák jobb megértésében. Előadásában bemutatott egy oktatási modult, az *Állatok kommunikációjának* tematervében szereplő tanórák lehetséges megközelítési módjait, a kommunikációoktatás kompetenciaalapú módszertanára építve.

Takács Hedvig a politikai kommunikáció (középfokú) oktatásbeli helyét kereste előadásában. A politikai kommunikáció fogalmából kiindulva illusztrálta, mennyire fontos a félreértések tisztázásának szempontjából ennek tartalmi meghatározása. Megvizsgálta, hogy a Nemzeti alaptanterv (2012) milyen motívumokat tartalmaz, amelyek indokoltá teszik a politikai kommunikáció megjelenését a középfokú oktatásban. Egy szempontsor bemutatásával javaslatokat fogalmazott meg a politikai kommunikáció tanítható területeire. Előadását néhány gyakorlatjavaslattal zárta, mintát nyújtva a téma további feldolgozásához.

Antal Gábor a nem nyelvi kommunikáció megjelenési formáit kutatta, alapvetően az oktatási folyamatban. Kiemelte a nonverbális kommunikáció fontosságát a tanulók hétköznapi interakcióiban, és ezt összekötötte a tanári vezetési stílusokkal. Bepillantást adott egy kutatásba, amely arra irányult, hogy a tanári munka során milyen nem nyelvi jelek milyen személyiségvonásokkal köthetőek össze. Ennek segítségével egy új aspektust nyújtott a diákok személyiségének megismeréséhez a tanári munka során. Reprezentatív minta alapján kapott eredményei valószínűsíthetően a tanári munkán túl, a hétköznapi interakciókban is alkalmazhatóak.

Báthory Kinga *Stílus a kommunikációban* című előadásában az iskolák feladatából indult ki: felkészíteni a tanulókat arra, hogy megállják helyüket a hétköznapi élet kihívásai között. Ennek egyik sarkalatos pontja, hogy a diákok elsajátítsák azokat a társadalmi-szociális normákat, amelyekkel képesek a társadalom teljes jogú tagjaként tevékenykedni minden szituációban. Ez pedig nem működhet addig, amíg nincsenek birtokában a megfelelő kommunikációs eszköztárnak. Ez a segítségükre lehet akkor, amikor el kell dönteniük, milyen módon fejezzék ki magukat egy kommunikációs helyzetben a siker érdekében. Ezért a tanulók iskolai

oktatásban, nevelésében helyet kell kapniuk a kommunikációs helyzetek széleskörű megismerésének, hogy a különböző nyelvi rétegek stílusminőségét, a szavak stíluskategóriáit megismerjék, tudatosítsák, tudatosan alkalmazzák.

A kommunikáció oktatása az iskolában

A délutáni tanácskozáson a kommunikációoktatás, illetve a kommunikációs készségek iskolai lehetőségei kerültek a középpontba. Ha az általános vagy a középiskolában elhangzik a közélet szó, akkor meglepő módon megrezzennek a pedagógusok, mert nem szeretnek róla beszélni – kezdte előadását Hortobágyi Éva. Ez leginkább a választási kampányidőszak környékén figyelhető meg, de a távolságtartást más esetekben is lehet tapasztalni. Pedig a közélet a mindennapjaink szerves része, befogadói és aktív résztvevői vagyunk. Ahhoz, hogy tisztán lássuk, mit is értünk közéleten, mindenképpen tisztázni kell a fogalmat. *A közéleti kommunikáció helye a kommunikációoktatásban* című előadásában rávilágított arra, hogy a közéleti kommunikáció szerves része a kommunikációoktatásnak. Végül olyan feladattípusokat mutatott be, amelyekkel a közéleti kommunikáció oktatása hatékonyabbá tehető.

Rokon témát választott Tokaji Anita is: *Meggyőzés és/vagy manipuláció a tárgyalástechnikában*. Pedagógusként tapasztalta, hogy az iskolában kevés a szóbeli megnyilatkozások lehetősége. Az érettségien, a szakmunkásvizsgán, és ami a legfontosabb: az életben, a munkahelyen, az üzleti világban fontos, hogyan kommunikálunk. Előadásában gyakorlatokat is bemutatott, amelyek segítségével a tanulóknak tudatosítani lehet, hogyan működik a meggyőzés és a manipuláció a tárgyalástechnikában, hogyan szólaljanak meg, milyen eszközökkel hathatnak a hallgatóságra.

Krizbai Imréné napjaink szülő-pedagógus kommunikációját egy középiskolai kérdőíves felméréssel elemezte. Nagy érdeklődés kísérte felmérésének eredményeit, amelyek szerint a pedagógusok igényei a két fél közötti kapcsolattartás folyamatosságában, gyakoriságában, illetve formáinak kiszélesítésében, annak minőségében és az együttműködés hatékonyságára vonatkozóan is nagyobbak. Véleménye szerint feltétlenül szükség lenne a két fél közötti kötetlen beszélgetésekre is a nevelés és oktatás hatékonyságának növelése érdekében.

3. kép
Az egyik szekció hallgatósága

Torkos Carmen a *A pedagógiai kommunikáció jellegzetességei* című előadásában az oktatás-nevelés alapfunkcióinak bemutatását követően elemezte a pedagógiai kommunikációt, rávilágítva azon sajátosságaira, amelyek megkülönböztetik a mindennapi kommunikációtól. Némi történetiséggel fűszerezve mutatta be a pedagógiai kommunikáció tárgykörét és területeit, figyelembe véve a különböző történelmi korszakokra jellemző állandó és változó körülményeket egyaránt. Előadását egy mindig időszerű felvetéssel zárta: Milyen az ideális pedagógus?

Napjainkban a médiatudatosság oktatása a tizenévesek körében nem könnyű feladat. A legfrissebb kutatások szerint a gyermekek médiával eltöltött ideje naponta több óra, miközben a szülői mediáció mértéke igen alacsony. A vizsgálatok eredményei azt bizonyítják, hogy éppen ezért az oktatás, a szervezett ismeretátadás széles körű bevezetése kiemelkedően sürgető feladat. McLuhan szerint egy gyermek elmélyülést igénylő elfoglaltságra vágyik. Az akusztikus média szerinte valóságos fenyegetést jelent annak az intézménynek, amelynek anyagi érdeke fűződik a könyvekhez. Lerch-Cserei Judit előadásában arra a kérdésre kereste a választ, hogy hogyan tanítsunk hatékonyan media literacy-t (digitális írástudást) a netgenerációnak.

Kalotai Hajnalka *Nem a ruha teszi az embert?* címet viselő prezentációja a kulturális szignálok kommunikációs jelentőségéről és tanításának módszereiről szólt. Kiemelte, hogy a kulturális szignálok szerepe a kommunikáció folyamatában vitathatatlan, meghatározóak az első benyomás pozitív vagy negatív alakulásában. Röviden áttekintette a kulturális szignálok fajtáit, és felhívta a figyelmet a tudatos szignálhasználat jelentőségére, tanításának fontosságára. Összefoglalta a témában alkalmazható tanári módszereket, amelyeket számos gyakorlattal támasztott alá.

Silinginé Zentai Ida elmondta, hogy *A nemek kommunikációjának oktatása a kultúraközi kommunikáció témakörében* releváns, hiszen a genderkommunikációt minden kutató kultúrák közötti kommunikációként határozza meg. Egyik sem jobb vagy több a másiknál: más. S ez a másság szocializációs különbségekből, a verbális és a nonverbális kifejezések eltéréseiből fakad. Az elméleti megállapításokat érdekes és kreatív feladattípusok bemutatásával támasztotta alá, amelyek kooperatív csoportmunkára, páros munkára, illetve egyéni konstruktív tevékenységre nyújtanak alkalmat.

Napjainkban egyre inkább előtérbe kerül Comenius és Rousseau nevelési szemlélete, ahol a természet és a minket körülvevő tárgyak szenzitív megtapasztalása és megértése révén jön létre a konstruktív tudás. Rigó Ervin *A múzeumi foglalkozások szerepe a kommunikációs készségfejlesztésben* című előadása szerint a múzeumok ehhez nyújthatnak nélkülözhetetlen segítséget, többek között a legfontosabbat, az autentikus tárgyakat. Bemutatta a múzeumpedagógia sajátosságait, több szempontú értelmezését, az iskolai oktatásban alkalmazható eredményességet, a XXI. századi, kompetenciát javító módszereket. Választ kaphattunk arra, hogy a diákok kommunikációs készségének fejlesztése szempontjából miért hatékonyabb egy múzeumi helyszín, és mennyiben más, mint a formális tanulás.

Isóczy Marianna *A zene mint a kommunikációs készségfejlesztés eszköze* című előadásában azt tárta a hallgatók elé, hogyan segítik a zene eszközei, módszertani lehetőségei (ritmus, dallam, improvizáció, kóruséneklés stb.) a személyiségfejlődést, a szocializálódást az óvodáskortól a felnőtté válásig. Az énekhang létrejötte, képzési sajátosságai kapcsán a helyes légzésről, a Buteyko-terápiáról is szó esett. Az előadás fő gondolata a zeneterápia módszereinek kommunikációs órai alkalmazhatósága volt. Gyakorlatsorok bemutatásával illusztrálta a szociális, a kognitív, a személyes kommunikációs készségek fejlesztési lehetőségeit.

Verebélyi Márta prezentációjában a popkultúrán belül a popzenei „termékeket” célozta meg, elsősorban az aktuális külföldi popslágerek hatásairól szólt. *A popkultúra hatása a fiatalok kommunikációjára* című előadás leginkább a klipeket vette a vizsgálat fókuszába – a zeneiség és a dalszövegek mellett –, amelyekben számos okkult szimbólumot és más negatív jelenséget (túlzott szexualitás, agresszió) mutatott ki. Saját felmérése

szerint a középiskolások közül sokaknak feltűnt a változás a néhány évvel ezelőtti és a mostani popzene között. Az új jelenségeket többen botrányosnak minősítették, de számos olyan diák is akadt, aki nem tapasztalta a különbséget. A felmérésen kívül klipekből kivágott fotók is bizonyítják: ez a téma több figyelmet érdemelne mind a szülők, mind pedig az oktatók részéről.

Vesszős Balázs előadásában az interkulturális kommunikáció modelljén keresztül bemutatta az interkulturális kompetencia fejlődési szakaszait. Elhelyezte azt a kulcskompetenciák rendszerében, és javaslatot tett az interkulturális kompetencia hatékony fejlesztését célzó gyakorlatípusok alkalmazására. Az előadó felhívta a figyelmet arra a tényre, hogy az idegen nyelvi készségek fejlesztése során az interkulturális készségek és ismeretek bővítésére is egyre nagyobb szükség van, mindkettő elengedhetetlen a sikeres idegen nyelvi kommunikáció eléréséhez.

Borsodi Csilla a kommunikációtanár lehetséges oktatási-nevelési feladatairól beszélt. Bemutatta, hogy e hivatás gyakorlásának módszertana nagymértékben függ attól, mely képzéseken, mely tanulói célközönség számára történik. Nem ugyanazt és ugyanúgy kell oktatni például egy érettségit adó iskolában, mint egy vendéglátóipari, egészségügyi, ügyviteli stb. szakképzésben. Ismertette a különböző iskolatípusok kommunikációtanári feladatai közötti különbségeket és azokat a feladattípusokat, amelyek bárhol, bármely célközönség körében népszerűek lehetnek.

4. kép
Kupaktanács a szünetben

Záróülés

A záróülés első előadója, Tomori Tímea az új szakiskolai tantárgy (*Kommunikáció – magyar*) és a hozzá készült tankönyv bemutatását azzal a gondolattal kezdte, hogy a Z-generációs szakiskolai tanulók tanulási szokásai egyértelmű változásokat hoztak a mindennapokban. Szükségessé vált az oktatás átszervezése, mert a régi rendszer mai világunkban nem tudott minden szükséges ismeretet átadni a diákoknak. Emiatt jött létre a SZAKI-program, amely integrált tartalmakat, újfajta szemléletmódot és új tantárgyakat hozott a közoktatás világába. Az egyik ilyen tantárgy a KOMA (*Kommunikáció – magyar*), amelynek komplexitása a magyar nyelv, az irodalom, a kommunikáció, valamint a művészetek tárgykörére terjed ki. A tantárgy tartalmi

elemei a Z-generáció érdeklődési körére koncentrálnak. A tanároktól pedig módszertani megújulást vár el az új tantárgy, gyakorlatközpontú, a készségeket és a képességeket fejlesztő szemléletmódra irányítja a figyelmet. Kérdés, hogy a mai szakiskolások helyzetét, lehetőségeit, körülményeit, tanulási szokásait, meglévő képességeit milyen mértékben veszik figyelembe az elvárások és a program.

Bodrogi Irén *Mit üzennek nekünk a népmesék?* című előadásában a népmesék nevelési hatásaira reflektált. Az általános iskolák olvasókönyvének, illetve irodalomkönyvének tartalmát elemezve felhívta a figyelmet arra, hogy egyre kevesebb magyar népköltészeti alkotást olvasnak az iskolákban. Bemutatta e szövegek főbb kommunikációs mintáit, kifejezőeszközeit, illetve viselkedési modelljeit. Érvelése szerint meséink a nemzeti kultúrába és identitásba való belenevelődés alapvetően meghatározó darabjai, az ősi tudás közvetítői.

H. Tomesz Tímea előadásában azt taglalta, hogy a közösségi média elterjedésével a gyermekek egyre több médiatartalomhoz juthatnak – ellenőrzés és korlátozás nélkül. Számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy ezeken a platformokon különböző korú, iskolázottságú, intelligenciaszintű emberek között alakul ki spontán interakció, amelynek résztvevői között különböznek a nyelvi jellemzők, a társalgási stílus, a vitakultúra. A gyermekek pedig nincsenek tisztában ennek következményeivel, nem feltétlenül veszik észre ennek veszélyeit. A médiaértés, a tudatos médiafogyasztás ezért egyre fontosabbá válik.

A tanácskozást záró előadásban H. Varga Gyula arról szólt, hogy a kommunikációs készségfejlesztés nincs összhangban a közoktatásban és a felsőoktatásban. Míg a közoktatásban a magyar nyelv és irodalom műveltségi területbe épült be (anyanyelvi kommunikáció), addig a felsőoktatás – saját logikája szerint – a mozgóképhez csatolta, megalkotva egy szinte leírhatatlan és kimondhatatlan nevű szakot: mozgókép-kultúra-, médiaismeret- és kommunikációtanár. Így a magyartanárok olyan feladatot kapnak, amelyre sem szakmailag, sem módszertanilag nincsenek felkészítve. Ha még van mód korrekcióra, akkor a felsőoktatásban a kommunikációtanári képzést feltétlenül a magyar szakkal kellene összekapcsolni.

Végezetül meg kell említeni, hogy ezen a napon tartotta éves közgyűlését a kommunikációs képességfejlesztésben érintett oktatók, kutatók, trénerek által alapított A Kommunikációs Nevelésért Egyesület. A tagság döntött a 8. Tudatosság-konferencia időpontjáról (2015. május 2.), a *Tudatosság* 7. füzet kiadásáról, valamint a Facebookon való megjelenésről (1).

Irodalom

(1) A Kommunikációs Nevelésért Egyesület. <https://www.facebook.com/konnevegy> (2014. június 9.)

H. Varga, Gyula: Professional meeting about the development of communication skills

Az írás szerzőjéről

H. Varga Gyula
Eszterházy Károly Főiskola, Eger, Magyarország
hvg47[kukac]gmail.com